

Onzichtbare
maar belangrijke
zorg

Kinderbegeleiders in het kleuteronderwijs

TEKST
KATRIEN VAN LAERE
EN LAURA WYNS
FOTO'S
CAROLINE BOUDRY

In veel 'instapklasjes' – kleuterklassen voor de allerjongste kinderen – is naast de leerkracht ook een kinderbegeleider aan het werk. Een paar uren per week springt deze medewerker bij in de zorg voor zeer jonge kinderen. Deze begeleiders doen belangrijk werk, voor kinderen maken ze vaak een groot verschil. Tegelijk is de inschakeling van kinderbegeleiders geen duurzame oplossing: zorg en leren blijven daardoor te vaak twee aparte werelden. En we moeten net nadenken hoe zorg en leren meer kunnen samengaan.

Het eerste artikel in de reeks *Schoolrijpe kinderen of kindrijpe scholen?* introduceerde *educare*: een pedagogiek van zorg en leren (KIDDO 5 2017). Eten, drinken en naar het toilet gaan bijvoorbeeld zijn pedagogische, leerrijke momenten. Omgekeerd vragen allerlei leerprocessen ook om een zorgende houding. Waarom is dat zo belangrijk? Blijkt dat de huidige opsplitsing tussen zorg en leren het kleuteronderwijs voor veel kinderen, ouders én medewerkers bemoeilijkt. Tot zover de kernboodschap van het eerste artikel in deze reeks. Om tegemoet te komen aan de zorgnoden van jonge kinderen, schakelt het kleuteronderwijs kinderbegeleiders in. Dat is historisch zo gegroeid, maar eigenlijk is het geen duurzame oplossing.

→

Op welke leeftijd stappen kleuters het beste in?

Sinds 1975 ligt de toelatingsleeftijd tot het kleuteronderwijs in Vlaanderen vast op 2,5 jaar. De toenmalige minister van Onderwijs verlaagde de instapleeftijd van 3 naar 2,5 jaar. In 1997 ontstond opnieuw discussie. De onderwijsminister toen was van mening dat kinderen van 2,5 jaar nog niet “schoolrijp” zijn, ze wilde de instapleeftijd terug optrekken. Uiteindelijk werd beslist om de instapleeftijd van 2,5 jaar te behouden. Zo staat het ook in het decreet.

Urenpakket voor kinderbegeleiders

Tegelijk dook het probleem op dat kleuterleerkrachten onvoldoende tijd hadden voor de pedagogische en socio-emotionele aspecten in de begeleiding van jonge kinderen. Jonge kinderen hebben nu eenmaal meer lichamelijke basiszorgen. De oplossing? Kinderbegeleiders staan kleuterleerkrachten bij in verzorgende taken. Sindsdien subsidieert Vlaanderen in het kleuteronderwijs een urenpakket voor kinderbegeleiders. Dit urenpakket wordt per school berekend op basis van het aantal regelmatige kleuters op een vaste teldag en het aantal vestigingsplaatsen van de school. Vanaf 35 kleuters krijgt een school 8 uur ‘kinderverzorging’, per bijkomende 55 kleuters komt er 1 uur bij. Voor een voltijdse kinderbegeleider heeft een school 1355 kleuters nodig. Het urenpakket kan in de loop van een schooljaar niet herberekend worden.

De spreidstand van kinderbegeleiders

Wat vinden kinderbegeleiders nu zelf van hun werk in het kleuteronderwijs? Wat is precies hun rol en positie in de instapklas? En hoe zien zij hun aandeel in de begeleiding van jonge kinderen? In focusgroepen en diepte-interviews vertellen kinderbegeleiders dat ze vooral ingezet worden voor fysieke zorgtaken. Ze begeleiden kinderen naar het toilet en helpen hen zindelijk worden. Ze helpen bij het eten en slapen. Soms wordt van hen verwacht dat ze kinderen individueel disciplineren. Moeilijk gedrag tijdens de turnles of het kringgesprek bijvoorbeeld moeten ze bijsturen.

Het valt op dat kinderbegeleiders zelf tegenstrijdige gevoelens hebben. Op sommige momenten kaarten ze het belang van zorg aan: ze merken dat kinderen er nood aan hebben. Andere keren minimaliseren kinderbegeleiders dat belang. Een luier verversen bijvoorbeeld is in zekere zin tijdverlies, hierdoor blijft minder tijd over voor schoolse activiteiten. Zorg draagt niet op dezelfde manier bij aan de educatieve ontwikkeling van een kind, zeggen ze dan, onze bijdrage is dus niet zo groot. Die spreidstand is niet zo verwonderlijk. Kinderbegeleiders werken in een context die zorg minder belangrijk vindt dan leren. Het schoolsysteem minimaliseert hun rol, dus doen ze dat zelf ook.

Eén op één, het verschil voor kinderen

Maar als je doorvraagt over de zorg die ze kinderen bieden, blijken veel kinderbegeleiders een onmisbare rol te spelen. In hun positie kunnen zij kinderen emotionele zorg en individuele aandacht geven. *‘Ik probeer er het huiselijke een beetje in te brengen, het liefdevolle. De stap naar de peuterklas is zo groot. Stel je voor dat je zelf ergens nieuw*

→

terechtkomt! Dat is ook zo voor kinderen. Het zijn kleintjes die in een nieuwe wereld terechtkomen tussen allemaal nieuwe mensen. Ik kan mij inbeelden dat dat enorm moeilijk moet zijn. Dus ik probeer hun aandacht te geven, er zo veel mogelijk te zijn voor hen.'

Omdat kleuterleerkrachten volgens de kinderbegeleiders meer focussen op de groep, proberen veel begeleiders ervoor te zorgen dat kinderen zich veilig en goed kunnen voelen op school. Zeker wanneer kinderen nog niet vertrouwd zijn met het leven in groep of de dominante schooltaal nog niet begrijpen, geven ze hun extra aandacht. *'Ik heb dat zelf ook meegemaakt... Ik kon niet begrijpen wat de juf van mij verwachtte. Terwijl ik het hier vertel, emotioneert het nog! Ik herinner me dat gevoel als kind: wat moet ik doen? Eigenlijk was ik voortdurend bang. Ga ik wel doen wat ze willen? Als kinderbegeleider heb ik nu de mogelijkheid om één op één zorg en aandacht te geven.'*

Sommige kinderbegeleiders onderstrepen ook dat kinderen niet in staat zijn te leren als ze zich niet goed voelen. *'Ik denk dat een kind zich in de eerste plaats goed moet voelen om zich te kunnen ontplooiën. Wij kunnen daarin wel een grote rol spelen, ook al lijkt het misschien onbenuilig of onzichtbaar wat we doen.'*

(Weinig) contact met ouders

Kinderbegeleiders hebben nauwelijks of geen contact met ouders. Een mogelijke oorzaak is het beperkt urenpakket: kinderbegeleiders zijn te weinig aanwezig op school, ze zien de ouders zelden of nooit. Een kinderbegeleider die meer uren aanwezig is, vertelt hoe ouders toenadering zoeken. *'Ik praat meestal over de kinderen zelf, hoe hun dag verlopen is. Als ik de ouders na verloop van tijd ken, spreken we ook over andere zaken. Maar nog altijd gaat het dan over 'zijn ze flink geweest?', 'hebben ze goed gegeten?' enzovoort...'*

– 'Kinderbegeleiders hebben een bijzondere rol, maar ook een moeilijke positie' –

Kinderbegeleiders die ook instaan voor de opvang bij de start en het einde van de schooldag, hebben meestal meer contact met ouders. Zij vertellen hoe ze vaak fungeren als tussenpersoon. *'Meestal krijg je vragen over hoe ze het doen in de klas of 'was hun verdriet snel over?'... Want voor echte problemen komen ouders niet naar mij, maar naar de kleuterleidster. Het contact met mij is eerder oppervlakkig.'* Ook hier voelen kinderbegeleiders dezelfde spreidstand. Hun contact met ouders gaat 'maar' over zorg, tegelijk ervaren ze dat ouders precies dat contact opzoeken. Ouders willen met de kinderbegeleider graag over zorgaspecten praten, soms ook omdat ze ervaren dat dat bij de kleuterleerkracht moeilijker is.

Positie in de klas, in de school

In de klas en binnen de school hebben kinderbegeleiders niet altijd een makkelijke positie. Ze ondersteunen de kleuterleerkracht meestal vanuit een ondergeschikte rol. Doordat kinderbegeleiders slechts enkele uren aanwezig zijn en zorg meestal minder telt dan leren, stellen kinderbegeleiders zich eerder volgzaam op. *'De kleuterleid(st)er, die doet haar ding en ik volg.'* Of nog: *'Ik ben meer de hulp van de kleuterleid(st)er. Als ze mij iets vragen, zal ik het wel doen. Maar zelf zaken voorstellen, dat doe ik niet.'* Sommige kinderbegeleiders werken meer gelijkwaardig met de kleuterleerkracht. Ze begeleiden mee activiteiten en hebben onderling een goede band. *'Het klikt zeer goed met de kleuterleidster, wij vullen elkaar enorm aan. Ik heb niet het gevoel dat ik "slechts" een kinderverzorgster ben. Ik mag mijn ideeën aangeven zoals zij dat doet. Wij bundelen onze ideeën samen.'*

Arbeidscondities

Bijna elke kinderbegeleider geeft aan dat er meer uren nodig zijn en zelfs voltijdse betrekkingen op scholen om goede zorg aan kinderen te kunnen bieden. Tegelijk zou het contact tussen kinderbe-

–
‘Kinderbegeleiders maken voor veel kleuters het verschil. Tegelijk blijft de opsplitsing bestaan: zorg is voor de kinderbegeleider, leren voor de leerkracht’
–

geleiders en ouders verbeteren. Kinderbegeleiders zouden bovendien meer kunnen deelnemen aan het personeelsleven in de school. *‘Wij hebben geen full time job, maar een beperkt urenpakket. Of versnipperd over verschillende scholen. Ik wist dat wel van in het begin, maar had niet gedacht het dat zo zou blijven.’* En: *‘Hoe kan ik de kinderen leren kennen als ik soms maar twee uur in een klas sta? Hoe kan ik een koffie drinken met mijn collega’s? Eigenlijk zou er een vaste begeleider per school moeten komen.’*

Wat betekent dat nu voor zorg en leren?

SAMENGEVAT: kinderbegeleiders hebben een belangrijke taak – ze betekenen vaak heel veel voor de kleuters – en tegelijk een moeilijke positie – vaak onzichtbaar in het team, beperkt contact met ouders, onduidelijkheid over de samenwerking met de kleuterleerkracht... Ook voor veel kleuterleerkrachten is het onduidelijk hoe ze met kinderbegeleiders kunnen samenwerken. Hoe gaan we hiermee om? Het feit dat kinderbegeleiders ingeschakeld worden, versterkt immers de opsplitsing tussen leren en zorg. Leren is voor de leerkracht, zorg is voor de kinderbegeleider. Omdat de leerkracht vaak een hogere positie heeft dan de kinderbegeleider betekent dit ook automatisch dat leren belangrijker is dan zorg.

Wat betekent dit voor de pedagogiek van het kleuteronderwijs?

Kinderen hebben recht op goede zorg en op leren, met andere woorden: *educare*. Dus denken we in de toekomst best na over de manier waarop zorg evenwaardig kan worden aan leren. Kunnen kleuterleerkrachten en kinderbegeleiders elkaars sterktes en expertise benutten om zorg en leren te integreren? Hoe kan het werk van kinderbegeleiders en kleuterleerkrachten binnen de scholen maar ook in de bredere samenleving voldoende en gelijkwaardige waardering krijgen? Als we samenwerken en zorg en leren beter op elkaar afstemmen, gaat het met *educare* de goede richting uit.

MEER INFORMATIE

Citaten, cijfers en aandachtspunten uit dit artikel komen uit twee onderzoeken van de auteurs:

- [Laura Wyns \(2015\)](#), Onderzoek naar de rol en betekenisverlening van kinderverzorg(st)ers in het Vlaamse kleuteronderwijs. Masterproef Sociaal Werk, Universiteit Gent.
- [Katrien Van Laere \(2017\)](#), Conceptualisations of care and education in Early Childhood Education and Care. Doctoraatsproef Sociaal Werk, Universiteit Gent.